

***АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ
В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА***

***ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
VI Міжнародної науково-практичної конференції***

21 квітня 2021 року

**Ірпінь
2021**

УДК 316.6(063)
ББК 88.5я73
А43

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Університету державної фіскальної служби України
(протокол № 7 від 24 червня 2021 р.)*

Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (21 квітня 2021 року); за заг. ред. Р.А. Калениченка, І.О. Петухової. – Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2021. – 684 с.

У матеріалах VI Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства” висвітлюються теоретико-методологічні проблеми розвитку гуманітарного знання як складової гармонійного розвитку особистості; соціологічні та психологічні проблеми особистісно-професійної динаміки сучасної молоді; сучасні тенденції психологічної допомоги особистості в умовах кризового суспільства; особливості професійної освіти в Україні; особливості професійної соціалізації сучасного студентства. Зміст матеріалів віддзеркалює актуальні питання теоретичних і прикладних досліджень, спрямованих на вирішення проблем конструювання життєдіяльності особистості у контексті відновлення внутрішнього потенціалу за рахунок особистісного ресурсу.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції розраховані на наукових працівників у галузі психології, соціології, педагогіки, викладачів, аспірантів, студентів, а також на практичних психологів, соціальних педагогів, соціологів і соціальних працівників.

УДК 316.6(063)
ББК 88.5я73

За зміст поданих матеріалів несуть відповідальність їх автори.

Р.А. Калениченко, І.О. Петухова, 2021
© Університет ДФС України, 2021

*Тур Оксана Миколаївна,
доктор педагогічних наук, доцент кафедри психології та
педагогіки Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК УМОВА ЇХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Формування й розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку є необхідною умовою їхнього загального психічного розвитку, а отже – й ефективної соціалізації. Під час комунікації з однолітками та дорослими (батьками, вихователями, сусідами тощо) у дошкільника формуються різноманітні моделі поведінки, які зумовлюють подальший розвиток особистості, її пристосованість до соціальних умов життя.

Поняття «комунікативний» означає здібний, схильний до комунікації, спілкування, швидкого встановлення контактів і зв'язків. Ми визначаємо комунікативну компетентність дітей дошкільного віку як володіння ними конструктивними способами і засобами взаємодії із соціальним оточенням, як «уміння спілкуватися і за допомогою спілкування успішно вирішувати ігрові, пізнавальні, побутові та творчі завдання, що виникають у повсякденному житті» [2, с. 5].

Однією з важливих проблем вивчення комунікативної компетентності є визначення її структури, яка, на думку різних науковців, об'єднує такі складники: мовний і соціальний (Є. Аршавський); мовний, мовленнєвий, лексичний, фонетичний, соціокультурний (Ю.Федоренко); лінгвістичний, соціолінгвістичний, дискурсивний, стратегічний, соціальний (С. Савичев) тощо.

У структурі комунікативної компетентності дитини дошкільного віку ми пропонуємо виокремлювати такі компоненти: *поведінковий*, який

актуалізується в діяльнісному аспекті комунікативної компетентності дошкільника – умінні використовувати мову, невербальні засоби спілкування; *емоційний*, який враховує соціальні установки, досвід, систему відносин, психоемоційний стан; *мотиваційно-рефлексивний*, що включає внутрішні й зовнішні передумови оволодіння комунікативною компетентністю, які сприяють її ефективній реалізації (уміння аналізувати ситуацію, адекватна самооцінка особистості); *загальнокультурний*, що об'єктивується в моральних якостях, ціннісних орієнтаціях, світогляді, поглядах; *індивідуально-особистісний*, який включає особливості дошкільника: психологічні (характер, темперамент, тип особистості) і психофізіологічні (мислення, пам'ять та ін.).

До умов формування й розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку ми відносимо: соціальну ситуацію розвитку дитини; потреби й бажання дошкільника в соціальній взаємодії – спілкуванні з дорослими й однолітками; спільній, переважно ігровій, діяльності; навчанні на основі ігрової діяльності.

Важливими методами й формами роботи із формуванням комунікативної компетентності дітей дошкільного віку, нарівні з бесідами, читанням і обговоренням казок чи дитячих віршів, тематичним малюванням під час прослуховування художніх творів, розповідями дітей на задану тему, міні-конкурсами, літературними вікторинами тощо, є різноманітні ігри (мовні, творчі, сюжетно-рольові, ігри-ситуації, рухливі та інші). Як влучно зазначив В. Сухомлинський: «Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять про навколишній світ».

Прикладом мовної гри може бути гра «Слово», головна мета якої – привчити дошкільника слухати й чути однолітка: діти, що стоять в колі, по черзі кидають м'яч один одному, називаючи якесь слово; той, хто спіймав м'яч повинен назвати слово на останню букву того слова, яке назвав попередній гравець.

До творчих ігор можна віднести гру «*Чарівний клубочок*», мета якої розвивати творчу уяву дітей, мислення, мовлення, уміння бачити одне одного, працювати в команді: діти, що стоять в колі, розмотують чарівний клубочок, по черзі котячи його одне одному; той, до кого докотився клубочок, має придумати якесь речення загального оповідання (цікавим є те, що ніхто не знає, як буде розгортатися сюжет оповідання і чим усе закінчиться).

Гра «*Чарівний клубочок*» може стати основою сюжетно-рольової гри, коли оповідання, що було придумане дошкільнятами колективно, розігрується за ролями, із попереднім виготовленням сценічних костюмів. У результаті – ефективно розвиваються уміння працювати в команді, безконфліктно спілкуватися, знаходити рішення у нестандартних ситуаціях, брати на себе відповідальність тощо, тобто формується комунікативна компетентність дітей.

Розвивати здатність брати активну участь у розмові, обмінюватися почуттями, переживаннями, емоційно і змістовно виражати свої думки, використовуючи міміку і пантоміму, ставити логічні запитання, в повному обсязі відповідати на запитання інших доцільно під час застосування ігор-ситуацій. Так, дітям можна запропонувати знайти рішення в таких ситуаціях: «Дві подружки посварилися через ляльку – помири їх»; «Ти прийшов у перший клас, скрізь незнайомі тобі дітки – познайомся з ними й розкажи про себе»; «Діти в твоєму дворі грають в цікаву гру – попроси їх, щоб вони прийняли тебе в гру. А що ти будеш робити, якщо вони тебе не захочуть прийняти?»; «На подвір'ї голосно плаче маленька дитина – що ти будеш робити в такій ситуації? Які знайдеш слова, щоб заспокоїти малечу?» та інші.

Неабияке значення у формуванні комунікативної компетентності відіграють також рухливі ігри. Такі ігри зазвичай мають назви (наприклад: «*Квачик*», «*Мишоловка*», «*Коза й вовк*» та інші) і текстовий супровід. Римовані рядки, які використовуються в рухливих іграх (наприклад: «*Квачик, квачик, раз, два, три, швидше ти дітей лови!*»; «*Як ці миші надоїли, все*

погризли, все поїли; бережіться, мишенята, доберемось ми до вас! Мишоловку ми поставим, переловимо всіх враз»; «Вийшла кізонька рогата попастися на лужок, вовк її спіймати хоче, щоб забрати у лісок» та інші), сприяють розвитку у дітей дошкільного віку мовлення, мислення, розуміння невербальних засобів комунікації тощо. Дружна гра, яка об'єднує дітей, виникає не одразу і проходить довгий шлях свого становлення, де трапляються і бійки, і словесні образи, і боротьба за іграшки або простір для гри. Саме рухливі ігри найбільше сприяють формуванню потреби в спілкуванні, адже у дітей виникає нагальна потреба встановлювати контакти в грі, дотримуватися норм поведінки, пристосовувати свою поведінку до конкретної ситуації, володіти навичками ігрової діяльності тощо.

Отже, важливою умовою соціалізації дітей дошкільного віку є формування у них комунікативної компетентності, яка включає поведінковий, мотиваційно-рефлексивний, загальнокультурний, індивідуально-особистісний складники. З-поміж великої кількості різноманітних форм і методів формування й розвитку зазначеної компетентності у дошкільнят найбільшої уваги заслуговують різноманітні види ігор – творчі, мовні, рольові, ігри-ситуації тощо.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка / Л. Выготский // Вопросы психологии, 1966. – №6. – С. 62–76
2. Красовская Е. В. Формирование коммуникативных компетенций у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи / Е. В. Красовская, А. Н. Данилова // Теория и практика образования в современном мире : материалы V Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июль 2014 г.). – Санкт-Петербург : СатисЪ, 2014. – С. 80–82.
3. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. Пометун. – К., 2007. – 144 с.